

(چینه‌وه) ژيان و خه‌م

که‌مال غه‌مبار (*)

گه‌وره‌یه، به‌لام ئەم خه‌سله‌ته خودییه به‌ته‌نیا هه‌ر هی رۆمانسییه‌ت نییه و زۆرجار به هه‌له‌ئه‌وه ده‌قانه‌ی ئەم خه‌سله‌ته‌یان تیدا به‌دی ده‌کریت، به‌ناسانی به‌رگی رۆمانسییان به‌به‌ردا ده‌کریت، چونکه‌ ئاشکرایه‌ که چه‌ندین ریتبازی ئەده‌بی دی بیجگه له رۆمانسی له‌م خه‌سله‌ته‌ خودییه‌دا هاوبه‌شن، وه‌ک دادائی و رهمزییه‌ت و سوربالی و بوونگه‌رایه‌تی و تاراده‌یه‌کی زۆر ده‌توانریت بوتریت هیچ ریتبازیکی ئەده‌بی له چه‌رده‌یه‌ک زۆر بیت، یان که‌م، له‌م خه‌سله‌ته‌ به‌ده‌ر نییه و هونه‌ر به‌بی خود نایه‌ته‌ دی و هه‌م‌وو برووسکه‌یه‌کی داهیتان و ئەفراندن له‌خودوه‌ سه‌ره‌له‌ده‌دات.

له‌م دیوانه‌شدا ئەگه‌رچی ئەم خه‌سله‌ته‌ خودییه‌ به‌دی ده‌کریت و ده‌بیته‌ خولگه‌یه‌ک له‌ خولگه‌کانی، به‌لام ناییته‌ ریتبازیکی هه‌میشه‌یی دیوانه‌که، پین ده‌چن شاعیر پابه‌ندی ریتبازیکی تاییه‌تی نه‌بیت به‌قه‌ده‌ر ئەوه‌ی ده‌یه‌ویت ده‌رپین له‌ بیرو و سۆز و تازاره‌کان بکات و راستگۆیانه‌ گیان به‌ به‌ری ده‌قی

ئه‌گه‌ر شاعیر په‌خه‌گری شیعره‌کانی بیت، ئەه‌ی په‌خه‌گری شاعیر ده‌بی چۆن مامه‌له‌ له‌گه‌ل شیعردا بکات؟ به‌تاییه‌تی ئەو شیعره‌ی له‌ ناخی شاعیره‌وه هه‌لقولابی و په‌نگدانه‌وه‌ی باره‌ ده‌روونییه‌که‌ی بیت و خه‌موپه‌ژاره‌ مه‌ینه‌تییه‌کانی ژیان و ته‌نگیان پین هه‌لچنیبیت که‌ زیاتر به‌ره‌و قوولایی ده‌روونی خۆی شو‌ریته‌وه‌ و به‌بی رتووش هه‌ستونه‌ستی خۆی ده‌رپیت و له‌ مه‌سه‌له‌ خودییه‌کاندا ورد و قوول بیته‌وه.

هه‌رچه‌نده‌ شو‌رپوونه‌وه‌ بو‌ ناخی خود و هه‌نگاونان به‌ره‌و جیهانی فه‌نتازیا به‌ خه‌سله‌تیکی رۆمانسی ناسراوه، چونکه‌: «ریتبازی رۆمانسی بایه‌خ به‌ دانه‌دانی کشانه‌وه‌ به‌ره‌و خود ده‌دات، هونه‌ر لای (کۆلیج) ناوه‌وه‌ی پینچه‌وانه‌ کراوه‌ بو‌ ده‌روه‌ و لای (ۆردز ۆرت) یش هه‌لقولانیکی له‌پری هه‌سته‌وه‌رییه‌ به‌هیزه‌کانه‌ له‌ ساته‌ هیمن و سه‌قامگیره‌کاندا، شاعیریش سه‌رچاوه‌یه‌ و پیاویکه‌ ده‌دوئ». (١) له‌گه‌ل ئەوه‌شدا که‌ که‌س ناتوانی نکولی له‌وه‌ بکات رۆمانسییه‌ت ریتبازیکی ئەده‌بی

هونراوه كاندا بکات و مؤرکچک و شتیوازتیکی تایبته تی خوئیانیان پی ببه خشن.

زور وینهی ئەم دیوانه له گه‌ل خه‌م چاو هه‌لده‌هین و ژیان و خه‌م هاوده‌می یه‌کن، خو ئەگه‌رچی مرۆف زورجار له خه‌م بیتزاره، به‌لام ژیان به‌بی خه‌م نابیت و مرۆف بی خه‌م مرۆف نییه، ئەوه‌نده‌ی خه‌مه‌کان مرۆف ئالۆزده‌کن، ئەوه‌نده زیاتر قال و گه‌وره‌ی ده‌کن، له‌م روانگه‌یه‌وه خه‌م ده‌بیتته خوره‌ی تافگه‌ی سه‌رچاوه‌یه‌کی ئەم دیوانه و ژیان و خه‌م ئاوێزانی یه‌کتر ده‌بن و دیارده‌یه‌کی ئاشکرا پێکده‌هین و تا راده‌یه‌ک زورجار خه‌م له‌ قالبی ئالۆز و ناشیرینی خو‌ی دپته‌ ده‌رو ده‌بیت به‌ هاوێ و به‌ بالنده‌یه‌کی جوانی ره‌نگاوپه‌نگی خو‌شخوان، له‌ هه‌مان کاتدا به‌رده‌بازه‌کانی ژیان هیشتا چه‌سپ و پراخراون بو‌ پهرینه‌وه و ده‌رگا و ده‌لاقه‌کان به‌شی ئاوه‌لا بوونیان تیدا ماوه تا شنه‌ی بایه‌ک و تیشکی رۆژتیک خو‌یان به‌ ژووردا بکه‌ن.

هه‌روه‌ها خه‌مه‌کان له‌ بازنه‌ی خوددا قه‌تیس نامیتن، به‌لکو که‌وانه‌ی سچ خه‌می گه‌وره، خه‌می خود و کۆمه‌ل (میلله‌ت) و بوونی مرۆف یه‌کتر ده‌بن و به‌یه‌کدا ده‌چن، ئەوه‌نده به‌یه‌کدا ده‌چن به‌راده‌یه‌ک زورجار جیاکردنه‌وه‌یان مه‌حاله و خه‌می خود له‌ خه‌می میلله‌ت و بووندا ده‌توتیه‌وه و خو‌ی ده‌بیتته‌وه، هه‌ریه‌ک له‌وانی دی به‌هه‌مان شیوه له‌ خه‌می یه‌کتردا خو‌یان ده‌ناسنه‌وه و ده‌بن به‌یه‌ک رووباری خه‌م و تاموچێتیکی تایبته‌ به‌ وینه و

دیهمنی ده‌قه‌کان ده‌به‌خشن.

لیتره‌دا له‌ که‌وانه‌ی خه‌می خوددا ئەو گرفتانه‌ی بوونه‌ته‌ مایه‌ی نیگه‌رانی و هه‌میشه‌ بیرکردنه‌وه له‌و ئازیزانه‌ی بارودۆخیکی کاتی و تایبته‌تی نایه‌لتی بیانینتی، بوونه‌ته‌ ته‌قینه‌وه‌ی وزه‌ی شیعره‌ی و خولقیته‌ری زمانیکی تایبته‌تی، من رام وایه‌ به‌ پێچه‌وانه‌ی بۆچوونی (محسن الموسوي) به‌رانه‌ر زمانی شیعره‌ی خودی، یان رۆمانسی که‌ ده‌لتی «مه‌رج نییه‌ جوان و باش بیت» (۲) به‌لای منه‌وه‌ زمانی شیعره‌ی خودی ته‌روبوو سفتوسۆل و پاراو و روونه، چونکه‌ شیعره‌ی خودی له‌ دل و وێژدان و سو‌وز و خه‌یاله‌وه‌ هه‌لده‌قولتی، به‌ پێچه‌وانه‌ی شیعره‌ی واقعی، یان سیاسی و شک که‌ ده‌چیتته‌ کایه‌ی په‌نده‌وه، هه‌ر بۆیه و تراوه (موتنه‌به‌ی) (حکیم) ه و (بوحتری) شاعیره.

له‌ مه‌ودای ئەم که‌وانه‌ خودیه‌یه‌دا، ئەگه‌ر ئاوێتیک له‌ چهند کۆپله‌یه‌کی شیعره‌کانی (چینه‌وه) بده‌ینه‌وه له‌ شیعره‌ی (گه‌رانه‌وه) دا شاعیره‌ی ده‌لتی:

«ئهم کۆلانه تازانه

به‌رگی مندالی منیان کۆن کرد

بهم باله‌خانه به‌رزانه

نایه‌تن له‌ هه‌یوانه‌که‌مانه‌وه

باخچه‌ی گونده‌که‌ی باپیرم

ببینم» (۳)

له‌م وینه‌یه‌دا گۆرانکاری ده‌بیتته‌ چه‌قیک و هه‌ردوو ره‌هه‌ندی شوین و کات پێکه‌وه‌ ده‌به‌ستیه‌ته‌وه و ده‌یانخاته‌ ژێر ده‌سه‌لاتی خو‌ی، به‌گۆڕینی جیگه‌ و بانه‌کان سیما و رواله‌تی خو‌یان له‌گه‌ل سیمای

مندالییدا له‌ ده‌ست داوه، به‌مه‌ش ژیان پچیران و که‌لینیکی تی ده‌که‌وێت به‌ جو‌رتیک که‌ ئەو خو‌شی و نوشییه و ئاوه‌دانی و ژیانی هیتن و ئاسووده‌یی جارانه‌مان که‌ باوه‌شی بو‌ بکه‌نه‌وه و له‌و ته‌نیایی و ئاواره‌یه‌یه‌ ده‌ربازی بکه‌ن و ده‌رگای ئەو ژیانیه‌ی گه‌ره‌کییه‌تی بو‌ی بکه‌نه‌وه، هه‌تا پر به‌سییه‌کانی هه‌ناسه‌ی تیدا بدات و به‌کامی دل به‌سه‌یتته‌وه و له‌زه‌ت و خو‌شی له‌ هه‌وا و که‌شه‌که‌ بیه‌نی که‌ به‌و ئومیده‌ هاوتوته‌وه و گه‌راوته‌وه.

له‌مه‌ش زیاتر له‌ ده‌ستدانی یه‌کی له‌هه‌ر به‌ها مه‌زنه‌کان (دایک) ته‌نگی پی هه‌لده‌چنیت و هه‌ست به‌ نا‌ارامیه‌کی ته‌واو ده‌کات و زیاتر ئەو که‌شوه‌وایه‌ی لا ده‌بیتته‌ نامۆ:

«کتی به‌خه‌نده‌ی ده‌می تو

کتی به‌خو‌شی دلی تو

ده‌رگام لی ئەکاته‌وه؟

کتی وه‌کو تو به‌ریم ئەکا؟

هه‌تیوم و دایکم نه‌بوو

جانتاکم بو‌ بپێچیتته‌وه» (۴)

وا ده‌رده‌که‌وێت نه‌مانی دایک برینیکی قوولی له‌ ده‌روونیدا کردوه که‌ به‌ هیچ ده‌رمانیک و دکتۆرتیک سارپێژ نابێ، دایک ئەو نیشتمان و زێد و بوونه‌وه‌ره مه‌زنه‌یه‌ که‌ دلی گه‌وره و دل‌سو‌زی له‌ هه‌موو شته‌ به‌ها‌داره‌کانی جیهان زیاتر مایه‌ی سه‌رسام بوون و واق و پرمانه، هه‌ر بۆیه خو‌شه‌ویستی نیشتمان له‌ خو‌شه‌ویستی دایکه‌وه‌ وه‌رگیراوه، کاتی مرۆف بی به‌ش بوو له‌ دایکی، مانای ئەوه‌یه‌ هیچ سو‌وز و میه‌ره‌بانیه‌ک شوپنی دایک

ناگریختهوه، له بهر ئەمه شه پتوه ندىیه کی دایلیکتیکی به هیز له نیوان دایک و نیشتماندا ههیه، که دایک کۆچی دوایی کرد مرۆف له نیشتمان هه که پدا ههست به نامۆیی دهکات، بۆیه که ئەو له شوینیکدا بژی و دایکیکی خواهن ههست و دلێکی به سۆزی پر له خۆشه و یستی ره های له دهست دابیت، هه رگیز بیر له گه رانه وه ناکات، ئەوه تا به جۆرێک ئەم ههسته دهرده پریت و دهلتی:

«که هاتمه وه

من وام زانی وه کو جارن

لیره ماوی

من نه مزانی ئەو شارهی تۆی لێ

نه بی

بۆچی بۆی بگه رپتمه وه؟

بۆچی منیش وه ک مه ولانا

جارتیکی تر

نه رۆمه وه؟» (۵)

ته نانهت خه م لای شاعیر وه ک هه ور ده بیته هاو ریتی، ئەگه ر هه موو ده رگا کانی ش دابخرین، خه م ئەوه نده به ئەمه ک و وه فا و دل سۆزه که به هاو ریتییه کی راسته قینه ی له قه له م ده دات و ده بکاته که سایه تیه کی راسته قینه، چونکه هاو رپیکانی تری خۆشی و شادی وازیان لیه تیناوه و جییان هیشته وه، بۆیه وه ک مرۆفیک له گه لی ده دوێ که هه ر ئەو هۆگری ئەوه و گه فته گووی له گه ل دهکات:

«ئوه نده به وه فا و کۆکی

پیم نه لیتی ده رگا که داخه و

ته نیا خۆت وه ره ژووره وه

ئهی خه م» (۶)

له شیعری (ناگریکم نه کرده وه) شاعیر ههست به ته نیایی دهکات، هه یچ هۆگریک نییه له و ته نیایی و تاریکییه دا ده ر بازی بکات، ته نیا شیعیر نه بی که ده بیته هۆگری و ده بیته باران که جهسته ی گر تیه ره بووی پێ ده کوژینیته وه و خۆی پێ ده شواته وه، ئەم وینه شیعرییه ته عبیر له گیانی کیی شاعیر دهکات که پینج نه ورۆزه ناگری له ژووره که پدا نه کرده توه، ئەم جۆره بۆچونه ئەوه ده گه یه نی که: «ئیمه داوا له خویته ری شیعیر بکه یین که وینه ی شیعری وه ک شتیکی، یان له جیاتی شتیکی له قه له می بده یین، به لکو راستی تاییه ته ندییه که ی راو دهکات، شیعیر دیارده ی روچه». (۷) شاعیر ته نیا به وه وه ناوه ستی که هه ر ئاوا دۆش دایمینی و هه یچ نه نجام نه دات، بۆیه په نا ده باته به ر یه که م مۆمی ته مه نی نازیزه که ی که مۆمه که پێ بکات و به په نجبه بچکۆله که ی بیکوژینیته وه، ئەو یاده شیرینه به بیر بیتیته وه و راستی تیکه لی خه یال بکات و دلنه وایی خۆی بداته وه و هه ولتی داوه ئەو بی دهنگی و بی هاو ده م و بی ناگر کرده وه ی نه ورۆز به وه پر بکاته وه که ئەو خه م و په ژاره یه ی له ده روونیدا چه که ره یان کرده وه، له وینه یه کی شیعیریدا دا بریتی و له و ته نیاییه خۆی ده ر باز بکات و خۆی چاره سه ری ره وشه که بکات و بلتی:

«گه رپامه وه و ئەمشه و

ناگری ئەم یاده م کرده وه

منی سووتاو له تاوا

به بارانی شیعیر خۆم شته وه» (۸)

خۆ شته وه به بارانی شیعیر ده لاله ت له خۆ پاک کرده وه دهکات که وه ک بلتی له و گونا هه بيشواته وه که پینج سالی ره به قه له ژووره که ی خۆیدا نه یه توانیوه ناگریک بکاته وه، ناگریش ره گه زیکی پیرۆزه له ره گه زه کانی پیکهاته ی گه ر دوون. ههست کردنی شاعیر به گونا هتیک که نایشاریته وه سی جگه رگۆشه، سی گوله باغ، سی زارۆک که هه رچه نده جیتی هیشته ون، به لام هه میشه له دل و ده روونیدا ده ژین و بیران دهکات، گه ره کیه تی هه ره کو جارن به رو حتیکی به جۆشه وه به رو خسار و سیمایه کی تازه و گه شه وه بۆیان بگه رپته وه:

«من له و شاره

سی گولم جی هیشته وه

شه رته و کردم به سی قولفه

خۆم به ئیوه به ستمه وه

شه رت بی ئەم جاره بیتمه وه

سه راپا خۆم بکرمه وه

دل و رو خسار

له شوین و کاتی ئیوه دا

نوێ که مه وه» (۹)

لیره دا به تاییه تی له کۆتایی شیعیره که دا مرۆف ههست به جوانکاری شوین و کات دهکات، مرۆفیش به تاییه تی که ته مه ن به ره وه هه وراز هه لده کشتی ههست به و دوو ره گه زه دهکات که یاده ری خۆشی و شادی له نیویاندا ههیه، ههست دهکات بگه رپته وه یه که مین شوین که تیییدا له دایک بووه و لیتی ژیاوه، خیزانی پیکه تیناوه، بۆیه هه ول ده دات که به لینی شتی داوه ئەو قولفه

نه پچرېتېت، كه پټوه ندييه كې روحى و ويژدانى پټكده هېنې، گه ره كييه تى ته نيا به ستنه و ديه كې وينا كراو نه بې، به لكو بچيسته چوارچپوهيه كې راسته قينه و نه لقه يه كې پته وى نه پچراو، چونكه شاعير دوو چارى واقعيك بووه كه سې گولې جې هيشستووه: «وينه ي دوو چار بوون بنه رته تى نه دبه ي ليريكه له هونه رى و ته دا، چونكه نه مه دهرېرى سهره تاي داهينانه له م كه ره سته دا». (۱۰) نه مه كې خو شه ويستى به هه مان هيلې به يانيدا تيد په پري كه هه لكشان و داكشانه، به لام نه نجامه كې گه شبنه، دواى داپران پرسيار دهورووژينې بوجى داپران؟ بو خو شى نازانې؟ به لام گرنك ليره دا نه وه يه كه شاعير كوژ نادات و نائوميد نابې كه هيو ا بران و نه بران هه زار ريگه بو خو شه ويستى بچن و بېرن، هه ره دبه ي نه بران و خو شه ويستيه كه زال بېن، نه مه ش نه زمونيكه شاعير له نيوان دوو جه مسه ردايه و نيگه رانه له و ره وشى تېي كه وتووه: «له نه زمونيكې خودى كتومتدايه، يان خودييه كه موزكيتكى كومه لايه تى هه يه بو نه وه ي وينه جوانه كې بگوژينته وه و شيعر يش داهينانى نه دبه ي شستى جوانه». (۱۱) له م پروانگه يه وه شاعير راشكاوانه ده لئ:

**«بويه چركه يه ك پيم نه لئ
مه حاله نه و كه سه ي خو شت ويست
له بيرت چي» (۱۲)**

ليره دا ده توانين پېرسين نه و كه سه ي كه شاعير خو شى ويستووه بو يه كه مين جار دلې بردووه هه رگيز

بيري ناچې و خو شه ويستى بو يه كه مين خو شه ويستيه، بويه وه كو جه لاله دينى رومي ده لئ:

- دل به ريك به دلداريكي گوت:
گه نجو تو له ناواره ييدا شارى زورت
بيني، پيم بلئ: چ شارتيك له وانه
خو شترين شاره؟
وهلامى دايه وه: نه و شاره ي نه وه ي
دلې منى رفاوند.

له مملانتي ژياندا شاعير روويه رووى پاله به ستوى له قالدان ده بيتته وه كه بيخاته نيو قه فه زيكى ته نگه به رى داخراو، به لام نه و ياخييه و ده سته مو نابيت، چونكه نه و شاعيره ي له بهر دهرگاي سولتانداندا ده وه ستى خو ي له ده ست داوه و نو كه ره، بويه به گژ نه و كه سه دا ده چي و پي ده لئ:

**«منيش له وه ته ي هه م
سوز و گيان و ويژدان
مه لى سهر فرازى ناو چيا و
جه نكل
شه يداى دارى به پرو
چله رتواسيكي په نا تاشه به ردى
سه ركل
هه رگيز ناچيته ناو قه فه ز» (۱۳)**

گرنك له هونراوه كانى شاعير دا نه وه يه كه ده زانې چن كه شيكي واى له بار بخولو قينې كه له ناو هونراوه كه دا ديناميكيه تى خو ي هه بې و كار بكاته سه ر خو ينه ر و بيجو ليني. بو نمونه له هونراوه ي (چه مانه وه) دا ده لئ:

**«نه و راسته هيله نه وه نده گه را
به شوين هيلتيكي وه ك خو يا و
نه بوو هه تا
به رووى خو يا چه ما يه وه**

نيستا گوزانتيكه و له گه ل خودى خو يا نه روا» (۱۴)

نه گه ر به شيويه كې راگوزه ر نه م كو يله يه بخوژينته وه له وانه يه بنيادى سه ره وه ي وينه كه ماناى كوژدان بدات، به لام بنيادى قوولى شاراوه ي وينه كه به پيچه وانه وه له ريگه ي لادانى واتاييه وه تا كرؤك و موخ وينه ي كوژنه دان و خوژاگرتن ده كيش، به پي بنه ماي دهوروونى و كومه لايه تى خودى مرؤف ناتوانې له كومه ل و دهوروبه رى داپري، ليره دا نه گه رچى واقيع سه خت بيت، خود ديه ويټ له ريگاي راسته هيلتيكه وه پردى پيوهندي دروست بكات، به لام نه گه ر نه و راسته هيلته ش نه بيت، خود پارچه يه ك له هيلتي راستى خو ي ده چه ميتته وه و ده يكات به هيلتيكى راستى هاو ته ريبى خو ي، ناشكرايه كه ده سكي گوزچان پارچه يه كه له خو ي به ران به ر قه دى خو ي ديته وه، بيجه كه له واتايه كى شاراوه ي دى كه وشه ي گوزچان ده يگرته خو ي له ريگه ي پيوهندي گوزچان به ته مه نى پيريه وه، واته هه تا ته مه نى پيرى و كو تايى نابې مرؤف چوك دابدات و به رده وامى نه م واتا و ره وته ش له هيلمايه كى ديكه دا له ريگه ي گواستنه وه ي جووله و به رده وامى رويشتن له مرؤفه وه بو خودى گوزچان- كه يارمه تيدهرى رويشتنه- كه خو ي ده بيت به بوونه وه ريكي زيندوو و جووله دار و ريگه ي خو ي ده گريته به ر به بې كه سيكي دى. ليره دا له رووى هونه رى دارشته وه، نه وه ي له دهوروبه رى شاعيردايه به رجه سته ي ده كات و كه شيكي

له باری بۆ ساز ده کات: «هەر شپۆاز مروف نییه و چیتەر، به لکو ههروه سا ئهوهی دهووبه ریه تی، ئه گهر که شه که نه چوو نه ناو هۆنراوه که شه وه، ئه وه هۆنراوه که مردوو، مردوو چونکه نه ییتوانیوه هه ناسه دات». (۱۵)

که واته له ولاتی کدا که هه موو له ریتگی راست لایان دابیت چۆن مروف ده توانی به گز واقیعی شپۆنراودا بچیتته وه و بیگۆری، ته نانه ت له حاله ته شدا نابج چۆک دابات و ئه گهر که سیش نه بیت، ده بیت له گه ل باوه و راستی خۆیدا بروات ئه گهر له ناویش بچیت ده بیتته ره مزی سه ره سستی و سه ره رزی، شاعیریش له و هۆنراوه یه دا به ته نیا ته عبیر له که سایه تی خۆی ناکات به قه ده ئه وهی ته عبیر له واقیعیکی به زۆر سه پینراوی شپۆنراو ده کات.

دواجار ئه وه ده لێن هه رچه نده هیله راسته که چه ماوه ته وه، به لام بۆ که س نه چه ماوه ته وه، به لکو به رووی خۆیدا و له گه ل خۆیدا چه ماوه ته وه و وهک خۆی ویستویه تی ده پروات.

گروگالی چاوم، هۆنراوه یه که مۆرکی گه رانه وه بۆ سه رده می مندالی له خۆ ده گری، که شاعیر کۆمه لیک بیره وه ری خوشی له هه گبه که یدایه و به شاعر ده ری ده پری، سه رده می مندالی خۆشترین رۆزانی ژبان ه که ته زی بی گه ردی و پیته ندی دل سۆزانه یه، جا ئه گهر ئه م پیته ندییه له گه ل هاوری بی، یان نا، بۆیه ده لێ:

**«کاتی تۆم دی له دووره وه
چاوم پر بوو له گروگان» (۱۶)**

له ریتگی دوو دیر شاعر له

شپۆه ی شیعری سۆناتادا جیهانی مندالی وینا ده کات و ئاراگۆن و ته نی: «جوانترین هۆنراوه کورت بنیاده». هه موو کارێکی ئه ده بی له وه ده رده که وی تا چ راده یه ک وهرگر (المقلی) به ره و ئه و جیهانه ده بات که تییدا ده ئی، یان ژیاوه، ئاخۆ لیره دا ئه م شیعره چروپره جوژه هه ستیکمان لا ناو رووژینی که به ره و ئاسۆیه کی نویمان به ری و بمانگه رینیتته وه سه رده می مندالی، به تایبه تی له ریتگی دینی چاویک که چاوی که سیتی خۆشه ویسته و جوژه یادگارییه کی له گه لدا هه یه ؟ له هۆنراوه یه کی تر دا به ناوی (پشتا و پشت) ده لێ:

**«من و جهسته م
به دوو ئاراسته ی پشت له یه ک
ئه روین
من به ره و به هیزی
ئه و به ره و لاواری
جا نازانم له کوئی
به یه ک نه که نین؟!» (۱۷)**

ناکوکی نیوان خودی شاعیر و جهسته که ی، به هیز و لاواز وهک یه کیستی ناکوکییه کان، سارد و گه رمی که وهک ئه ری و نه ری به یه ک ده گهن، نهک ره تکرده وهی ره تکرده وه به پیتی ماتریالی دایلیکتیکی، به لکو گه یشتنی دوو هاودژ، به لام که ی؟ پرسیاریکه شاعیر ده ییات که که ی ئه و هاوکیشه یه دیتته دی؟

هه مان بیروکه ی دژ به یه که کان ئه م جارهیان له یه که ی خود دیتته دهر به ره و ده ره وهی خود و به رانه ره که ی له وینه یه کی جیاواز و نویدا له

هۆنراوه ی (لۆکه) دا به رجه سته ده بیت، به شپۆیه کی خه ست و چر ئه و مملانییه له نیوان شه ری و ناشتی، که لله ره قی و هه له شه بی له لایه ک و نه رمونیانی له لایه کی تر وه سه ره له ده دات:

**«تۆ هه میشه شمشیرتیکت
به ده سته وه
نیازت وایه سه رم بیری
منیش لۆکه
تۆ ئه زانی که شمشیرت ئه وه شینی
بوون و رهنگی منی لۆکه
ئه وه نده ی تر گه وره تر و جوانتر
ئه که ی» (۱۸)**

و رووژاندنی ئه م بیروکه یه فه لسه فه ی ژبان ده رده پریت که هه رگیز جه لاد ناتوانی راستی سه ر بیری و به زه بری شمشیر خۆی بسه پینتی، ئه مه وهک ئه وه وایه که لۆکه ی نه رمونیان بیوه شینی له جیاتی ئه وه ی په رش و بلاوی بکاته وه زیاتر گه شه ی پیته دات و قه به تری ده کات: «بلیک وهک زۆرترین شاعیرانی رۆمانسی ئه و هه سته قووله ی یاوه ری شیعره بۆ سیستمی راستی ده گه رینیتته وه که له سه ر بوونی ماتریالیدا بالا ده بی» (۱۹)، به لام ئه وه ی ئه م کۆپله یه له وینه ی پیتشوو جیا ده کاته وه، ئه وه یه که دوو جه مسه ر و ره گه زی ناووک و جیا ناگه ن به یه ک و یه کتر ره ت ده که نه وه، واته دژی دژ به پیتی چه مکی ماتریالیزی دایلیکتیک.

شیعری (هاوکیشه) پیتشینی شاعیر ده رده خات که چۆن ژه هر ده کریتته هه نگوبن و ئاسنی ژه نگاوی ده کریتته زپه - هه رچه نده خودی

زیرپیش به لای وتاری هونراوه که وه خوئی له خویدا پووجه له و مایه ی پووجه لیشه - سه دامیکی فاشی ده کریته (زیره زیره) نهو حاله ته شاعیر پالده نی که له ناخه وه رقی له زیره بیته وه که کوشته ی جوانی و خوشه ویستی بی گهرده، ههرچی هیما و پیماوه تی و جوامیری هه یه ده خاته ژیر پین، بویه مافی خو به تی که ده مامک له رووی زیره پرستان هه لمالی و راستییه شاراو هکان ده ربخات و گرتی دلئی خوئی بکاته وه و داخی ده روونی ده برپئی و نه فرهت له زیره بکات و بلئی:

«یهک مسقال سهد پله عه قل دینیتته خواره وه»

لهو کاته شه وه خو شه ویسته که م بۆ ده مسقال نالتون په تی سیداره ی بۆ خو شه ویستی و هیلاته ی سن بالنده ی جوان هه لخت

من رهنگ و روخساری نالتونم لابوو به رشی بنی مه نجهل و گه رامه وه بۆ میژووی بابه گه وره کاغان» (۲۰)

ئیتتر نهو جه نکه لهو میژووه دیرینه وه هه تا ئیستا به رده وامه و ته نیکی به پوالهت بریقهدار و به ناوه رۆک پووجه ل، روحی پر بایه خ و خو شه ویستی ژبان له تاک و کۆمه ل ده ژاکینی و لانه تارام و گه رمه کانی ئاواتی زارۆله و پاسارییه کانی ده روو خیتی ..

له هونراوه ی (ژهنگی زه مهن) دا، دوور که وتنه و ترازانی زه مهن ژهنگیک دروست ده کات زنجیره ی به رده وامی زه مهن ده پسینی و

که لینیکی نه بینراو ده خاته رهوتی ژبان وه، مه ترسی له وه ده کری ره شه بای نهو ژهنگه رووه ساده و بی گهرده نه ژاکاوه کانی بگریته وه و ته مهن و دیدی جوانی مندالیمان رامالی و له ده ستمان بدات.

نه گه ره چی له بۆچوونی پیشکه و توخوازدا رهوتی زه مهن و کۆمه ل به رهو پیش ده چیت، له گه ل نه وه شدا که نهو بۆچوونه خوئی له خویدا جیگه ی گفتوگو له سه رکردنه، که چی له جیهانی ده روون و دیدی خوددا به پیچه وانه وه رهوتی زه مهن گه رده له و له و ته پوتوزی ژهنگمان بۆ دینتی:

به تایبه تی نه گه ر له تازیزمان بیچرینی:

چۆن نهو زه مهنه راوه ستینم تا نه هیلم ژهنگی رۆزانی دووری له سه ر رهنگی مندالیستان بنیشی» (۲۱)

شاعیر له خه می نه وه دایه که ئیستا زه مهنی پچران و دووری به رده وامه و پرسیار ده کات که چۆن بتوانیت نهو زه مهنه رابگری که ژهنگ له گه ل خویدا ده هیتی و ئاشکراشه یه کیک له و واتایانه ی راوه ستانی زه مهن ده بگه یه نیت نه مریبه و ده قیش چهند واتایه کی شاراو ده گریته خوئی: «وه ستان له سه ر سروشتی دهق و شیکردنه وه به ر له هه موو شتیک ئه رکی تویره ره، پاشان زیانی تیدا نیبه نه گه ر دیتی و پیوست ده کات که دهقه که به رهوشی کۆمه لایه تی و ده روونی شاعیر و بارودۆخی کۆمه لایه تی و سیاسی و ئابووری

به وه ستیته وه که دهقه که ی تیدا له دایک بووه». (۲۲) کانی شاعیر لای شاعیر و ته قینه وه ی قهریحه ی سۆزی شاعیر له قولایی نیشتمانی دل وه سنووری خوئی ده کیشی له چوار لاره سۆزی دایه گه وره و خو شه ویستی دایک و عه شقی خانمیک و خولیای کچه کانی که هه ربه که یان به پیی پله ی بوونیان لای شاعیر، چوار جۆگه ی به خورن تیکه لی یه ک ده بن و ده ربای شاعیر پیکدین.

ئافره تیش له و ده ربایه دا سه رچاوه ده گری، هه ر هه مووشیان له و خو شه ویستییه دا هه لقولاون که مرۆف هه ست به جوانییه کی بی هاوتا ده کات، نهو چوار لایه ی که شاعیر سه ریران ده کات و ده ستنیشانیان ده کات پیوه ندییان به رابردوو و ئیستا وه هه یه، ته نانهت نه نک و دایکیش که پیوه ندییان به ئیستا وه نیبه، به لام له میشکی شاعیردا زیندوون، به گیان نه ک به جهسته، له م رووه وه ره خه گر ئه ی.

سی. برادلی A. C. Bradley که هس ناتوانی گومان له ئاره زوو زیده رۆییه که ی له نوخوازیدا بکات، ده لئی: «نه گه ر ویستمان هونراوه شتیکی مه زن بی، ده بی پیوه ندی به هه نوو که وه هه بی، بابه ته که ی هه ر چیبه ک بی، ده بی ته عبیر له شتیکی زیندوو له و میشکه بکات که لیوه ی ده رده چی و نهو میشکانه ی وه ری ده گرن و جهسته که ی هه ر شتی بی ده بی گیانه که ی بیت». (۲۳)

خویندنه وه و سه رنجدان له هونراوه ی (دوو بزربوون) به رهو نه زمونیکی ترمان ده بات:

«مامه پیره روو له زوی»

دهست به گۆچان وا بهرپوه

لتيان پرسى: چيت لى ونه!

ئەوئيش وتى:

به شويتن تەمەنى رۆيوا

پشت چەماوه

هەميشە چاوم له پيتمه

منيش ئيستا، روو له ناسمان

چاوه كانم له ميژهوه

به شويتن خۆشهويستى هەلغريوا

ترووكەى بالى پيتلويان

گەرۆكچىكى شهيداي وئله» (٢٤)

دوو تەمەنى لىك جيا و دوو ئەزمون، يەكەميان دەزانى چۆن هەنگاو دەنى و چۆن بەرپيتى خۆى دەبينى، ئەوى تر بەرز دەروانى و به دواى خۆشهويستى له دەستچوودا وئيلسه، ئەم پەى پى بردنه هەستەوه ريبەى شاعير، هەست كردنه به زەمەنيكى هاتنه خوارهوه و زەمەنيكى هەلكشاو. ئەمەش: «پرۆسەى بنەرەتى دەروونه، يان عەقله، ئەگەر ئيمه هۆشياريبەكى رووفمان نەبى به وهى ئەم پرۆسەيه به خۆوهى دەگرئ، كهواته سەرجهمى ليكۆلئينه وهى سايايكۆلۆژيمان ساختەيه». (٢٥) ئەم وئينه شيعرييهى تەژى هەست و سۆز، پيئوهندى به بۆچوونى شاعيرهوه هەيه كه دركەى بهكارهيناهوه و ئەم جۆره شيوازهش تواناي شاعير دەردهخات وهك هربرت ريد دەلى: «پيويسته لهسەرمان هەردەم نامادەين بۆ برياردان له بارهى شاعير بههيتى دركه و رەسەنايه تيبهكهى له شيعرهكهيدا». (٢٦) شاعير له هۆنراوهى (ديداريكي بى كوتايى)دا نيگهراوه و له باريكي دەروونى

تايبه تدايه، هەرچەندە كۆتايى دیداره، بهلام بى كۆتايى و بهردهوامه له ناخى شاعيردا.

«دوا دیدارمان

به چاندنى نەماميكي خەفەت

كۆتايى هات

لهو ساتهوه ژيانى من ناوى ئەدات

دارى خەفەت

هەموو ساتى به بار فرميسكم بۆ

ئەگرئ

رۆژ له دواى رۆژ گهوره ئەبى

بهشتويهك خۆشم نازانم

رەگ و ريشه و لقويۆيى

له جهستهما و له رووحا

بۆ كوئى ئەچى؟» (٢٧)

لەم شيعرهدا وهك بلئى شاعير (مەحوى) ئاسا كه بۆ مەولانا دەلى: «له شينى فيرقهتى ئەودا ئەوهنده ئەشكى سوورم ريت به دەورى جىگهها تا بر دەكاتن ديدە گولزاره

نەمامى قامەتى پەروردهى ناوى ديدەكهى من بوو

كه چى گولچينى باغى وهصلى

ئەو ئيستاكه ئەغياره» (٢٨)

هەر بۆيه له خۆشهويست داپران زۆر باريكي گرانه لهسەر دەروون و هەست بهخەم و شوکيكي هەتاهەتايى دەكات و يادگارەکان هەرگيزاوهەرگيز له ديدە بزر نابن، بهلكو لهگەل رەوتى زەمەندا زياتر بەرەو ناخ شۆر دەبنەوه. شاعير ئەوهنده جهخت لەسەر مەرگی دايكى دەكات تا رادهبەك دنياى رۆشن لهبەرچاوى تاريخه و ئەم حالهتهى شاعير وهك ئەو گەشتەيه: «كه

فرۆيد وهسفى دەكات لهگەل برادەرئىك و شاعيرئىك كه ناوى شاعيرهكه و كهسايه تيبهكهى ناهيتنى كه جوانى ديمه نهكه شاعيرى سهرسام كرد، بهلام هەستى به دلشادى نهكرد، بىرۆكه بهك نيگه رانى كرد ئەوئيش ئەوههوه كه ئەم جوانيبه مردنى لى دهكه ويتهوه». (٢٩)

ليئرهدا مەرگی دايك ئەوهنده هەژاندوو بهتى و هەميشه بىرى لى دهكاتەوه كه هەرگيز له دەروون و ميئشكيدا ون نابى بۆيه دەلى:

«تاوانبارم مەكه به رەشيبنى و

پيتم مەلى: خەيالت

بۆ هەموو ساتى بهرەو يادى كۆن

ئەفرئ؟

كه من زەمەنى دەنگى دايكىمى

تيا نەبى

شوتنيك جنى پيى ئەوى

پيئوه نەبى

فەرشى رووداوى نەخشى چينى

دەستى ئەو نەبى

ئيتتر چۆن دنيا له رووما

تاريك نەبى؟!» (٣٠)

ئەم هەلۆتستەش بەرانبەر به دايك و هەموو ئەو كەسانەى كۆچيان كرددوه و بەرانبەر ئەوانەى له ژياندان دلئسۆزيبه و ئەمەكداريبه چونكه: «بەراستى سەرچاوهيهكه لهسەرچاوهكانى پيت و بىر كه پياو ئەم هەلۆتستەى هەبىت بۆ هەموو زيندووان و مردووان، لەم كاتەدا هۆنراوهى باش دەبىته سەرچاوهى هيتز بۆ هەموو شاعيرئىك». (٣١)

ئەگەر بلئيم ئەم خەمەى دوا كۆچى دوايى دايكى بۆته هەويتنيك و له زۆر هۆنراوهدا دلئەمە دەبىت

بههلهدا ناچم، چونکه مه رگه که ی
ئه وهنده سه ری کردووه و کاری
تیکردووه که ناتوانی به شاعر نه بی
رووربه رووی بیته وه، شاعریش که
مه رگیک دهکاته نه مری و جاویدانی
له مهرگ به هیتره.

له شاعری (دهنگ) دا:

کاتی نه نالینم نه لیم: نا
ساتی بانگم نه که ی نه لیم: نا
نازنام چۆن ناله ی من و دهنگی تو
بوون به نووری یه که چرا

* * *

کاتی نه نالینی نه لینی: نا
کاتی بانگت نه که م نه لینی: نا
نازنام بۆ بانگی من و تو
بوون به دوو کیشوهری جیا (۳۲)

ناکوکی نیوان دوو جه مسهر
دهرده بری، دوو هاو کیشوهری جیاواز له
(نا. نا) دروست دهکات له مسهر
هیتلی دیالیکتیکی یه که ی بوون و
جیا بوونه وه ی بوون به دوو له نیوان
(من و تو) دا.

نه نالینم و بانگم ده که ی + نا =
رووناکی یه که چرا
نه نالینی و بانگت ده که م + نا =
دوو کیشوهری جیا

نالینی من و تو ته وه ریکی
ویژدانی هاو بهش له نیوانیاندا
ده خولقیته که ده بیته رووناکی یه که
چرا، واته ئیش و نازار ده یانکاته
یه که جهسته و گیان، چرایه که که
تاریکی راده مالتی، که چی نالینی
ئه و بانگ کردنی و وه لامدانه وه به
(نا) حالته تی واق و پرمان لای شاعیر
دروست دهکات که بۆچی بیی به دوو
کیشوهری جیا؟! وا دیاره شاعیر له
ناخسه وه ههست به نالینی

به رانبه ره که ی دهکات، که چی ئه و
هه مان هه لویتستی نییسه و
خۆپه رسته، بۆیه له کیشوهری یه که مدا
نالینی هه ردوو وه لامدانه وه و بانگ
کردنه که یان به (نا) ته بایی دروست
دهکات، به لام له حالته تی دووه مدا
نالینی و بانگ کوردنی و
وه لامدانه وه ی به نا و هی به رانبه به
(نا) ئه و ناکوکیسه ی ده ریری وه ک
دوو کیشوهری جیا.

جوانی نیشتمان لای شاعیر
ئه وهنده به رزو بالایه، که هه یچ
نیشتمانی له جیهاندا ناگاته
ناسته که ی:

«ناوی دنیا هه مووی یه که
خاکی دنیا هه مووی یه که
هه وای دنیا هه مووی یه که
ناگری دنیا هه مووی یه که
به لام هه یچی ناگاته تو
ناو و خاک و
ناگر و هه وای
نیشتمان» (۳۳)

ره سول هه مزاتۆف له (داغستانی
من) دا ده لئی: «دنیا له ناگردانه که ی
ئیمه وه دهست پییده کات»، ئه م
وه سفه ی شاعیریش بۆ کوردستان له
ئه نجامی خۆشه ویستییه وه هاتوو که
شاعیری جوولاندوو و سوژی
وروژاندوو و «خۆشه ویستی وه ک
خۆشه ویستی فیرته ر گیان دهکاته وه
بۆ سوژ و چیژی ئه وه ی که جوانه
له ژیر هه ر شتتی که خۆی بۆ
پیشکه ش دهکات، هه رچییه ک
بی». (۳۴).

له راستیدا شاعیره کانی ناو
(چینه وه) ئه وهنده زۆر و چرن که
ناکری هه لوهسته له سه ر هه موویان

بکری، بۆیه دوا شاعیر که ناوری لئ
ده ده مه وه هۆنراوه ی (نامه یه ک بۆ
دیلان) ی شاعیره که له کوپله یه کیدا
ده لئی:

«ئه و کانیه ی ژنیک تیی ئه چی و
ژنیک دیته ده ر

قهومی لووت تیا یا نه که وزی

ئه بی چی بی

گری چاوی چا و چنۆکان

نالاه ته پرچی سونبول؟

دهستی نامۆی کهس نه دیوان

چه قیوه ته چاوی چا و کال

ئه بی چی بی

روژگاریکه و

پۆستال به پشتی من فیره؟

نه وه ی ئه مرۆم زاده ی خۆ فرۆشی

ویله

له و روژه وه ی برای خۆم کوشت

په ری میژووم

یه که به یه کی وشه و مانای

هه موو لپله» (۳۵)

شاعیر (دیلان) ی شاعیر دهکاته
ماسک و له ریگه ی ئه وه وه هه سستی
خۆی ده ریری وه و رووناکی خستۆته
سه ر باره ناهه موار و دزیوه که و په رده
له سه ر رووه شاراوکان هه لده داته وه،
ئه و وینه یه ی کیشاویه تی ته عبیر له
خودی خۆی و واقیعی میلله ت
دهکات. «وینه، یان شیوه بریاری
شته کان له سه ر بنچینه ی بزافی
ناوه روکه که یه تی، ئه و کارلیکه
ناوخۆیه ی تیا یه تی، یان له
چوارچیوه یدا پیوه ندی له گه ل فاکتوره
هه مه جوژه کان که کاربگه ربیان هه یه،
یان کاری تیده که ن ده جوولین،
هۆنراوه بۆ نمونه ده که ویتته ژیر
حالته تی دهروونی شاعیر، یان

سۆزدارى و رۆشنبىرى و مېزاج و
 ههسته زمانه وانىيه كهى و
 بىروباوهرى و شىتوازى
 بىركردنه وهى». (٣٦)
 له كۆتاييدا ده لىم ئەم نووسىنەم
 تەنيا ئاوردانه وه به كه له كۆمه له
 شىعەرى (چىنە وه) ى د. له تىف
 محەمەد حەسەن. دەكرا زياتر له سەر
 سەرجه مى، يان به شىكى زياتر
 بوەستم، به لām لهم كاتەدا با ئەمه
 بهس بىت و هىوادارم تارادەيه ك
 توانىيىتم رووناكىم خستىتە سەر
 لايەنىك له جيهانى خودى شاعىر و
 ههروهها ده لىم كه زۆر لايەنى دى له
 دووتوى ئەم ديوانەدا ههيه و
 ده توانى لى سەريان بنوسىت و ئەم
 كارە بۆ رەخنەگرانى دى و بۆ مېژوو
 به جى دىلم.

پەراوێزەكان:

- (١) كشف المضامين البرجوازية في
 الشعر، محسن الموسوي، مطبعة
 دارالسلام، بغداد، ١٩٧٢، ل ٣٦.
- (٢) هه مان سەرچاوه ى پىشو، ل ٣٦.
- (٣) چىنە وه، شىعەر، دكتور له تىف
 محەمەد حەسەن، چاپخانه ى وه زاره تى
 رۆشنبىرى، هه لىتر، ٢٠٠٩ ل ١١.
- (٤) هه مان سەرچاوه ى پىشو ل ١١.
- (٥) هه مان سەرچاوه ل ١٢.
- (٦) هه مان سەرچاوه ل ١٧.
- (٧) جماليات المكان، جاستون
 باشلار، ت غالب هلسا ل ٢١.
- (٨) چىنە وه ل ٢٢.
- (٩) هه مان سەرچاوه ل ٢٥.
- (١٠) نظرية الادب، مجموعة من
 الكتاب، ت الدكتور جميل نصيف
 التكريتي، دار الرشيد للنشر، بغداد،
 ١٩٨٠، ل ٤٠٠.

- (١١) النقد الأدبي الحديث، الدكتور
 محمد غنيمي هلال، دار العودة- بيروت،
 ١٩٨٧ ل ٣٨٠.
- (١٢) چىنە وه، ل ٢٧.
- (١٣) هه مان سەرچاوه ل ٣١.
- (١٤) هه مان سەرچاوه ل ٣٥.
- (١٥) مذكرات بابلونيرودا، أعترف
 بأنتي عشت، ت الدكتور محمود صبيح،
 المؤسسة العربية للدراسة و النشر
 ص ١٣١.
- (١٦) چىنە وه ل ٤١.
- (١٧) هه مان سەرچاوه ل ٤٢.
- (١٨) هه مان سەرچاوه ل ٤٥.
- (١٩) صناعة الأدب، بعض مباديء
 النقد في ضوء نظريات النقد القديمة
 والحديثة، تأليف: ر.أ. سكوس جيمس،
 ت هاشم الهنداوي، دار الشؤون الثقافية
 العامة، بغداد ل ١٧٥.
- (٢٠) چىنە وه ل ٥٢.
- (٢١) هه مان سەرچاوه ل ٥٥.
- (٢٢) بروانه النقد التطبيقي
 التحليلي، د عدنان خالد عبدالله، دار
 الشؤون الثقافية العامة، وزارة الثقافة
 والأعلام.
- (٢٣) الصورة الشعرية، سي، دي
 لويس، ت أحمد نصيف الجنابي، و مالك
 ميري، و سلمان حسن ابراهيم، دار الرشيد
 للنشر، بغداد ١٩٨٢ ل ١١٢.
- (٢٤) چىنە وه ل ٧٤.
- (٢٥) ترجمة الذوق الفني، هربرت
 ريد، ت يوسف ميخائيل أسعد، بغداد
 ١٩٧٥ ل ٦٧.
- (٢٦) الصورة الشعرية ل ٢٠.
- (٢٧) چىنە وه ل ٧٨.
- (٢٨) ديوانى مه حوى، لىكدانه وه و
 كۆكردنه وه مه لا عه بدولكه رى
 موده ريس، چاپى دووم كۆزى زانىارى
 كورد، به غدا سالى ١٩٨٤ ل: ٤٦٢-

- ٤٦٣.
- (٢٩) قوة الشعر، جيمس منتن، ت
 الدكتور محمد درويش، وزارة الثقافة
 بغداد ٢٠٠٤ ل ١١٣.
- (٣٠) چىنە وه ل ٨٣.
- (٣١) قوة الشعر ل ٢٩.
- (٣٢) چىنە وه ل ١٤٢.
- (٣٣) چىنە وه ل ٢٤٥.
- (٣٤) ستندال، مجموعة من المقالات
 النقدية تحرير فيكتور برومسير ت: نجيب
 المانع، دار الرشيد للنشر بغداد ل ٢٠١.
- (٣٥) چىنە وه ل ٣٩٠.
- (٣٦) دراسات نقدية ل ٧١.
- * چىنە وه، كۆ شىعەرىكى (د. له تىف
 محەمەد حەسەن). ه. (٢٨٤) هۆتراه له خو
 ده گرى، به رتوه به رايه تى گشتى
 رۆژنامه نووسى و چاپ و بلاوكردنه وه ى
 وه زاره تى رۆشنبىرى سالى ٢٠٠٩ چاپى
 كردوه.
- * كه مال غه مبار، ماجستير له نه ده بى
 عه ربه يدا.